

9. Palamar, S. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichniy oriientyr modernizatsii suchasnoi osvity. *Osvitolohichniy dyskurs*, (1-2), 267–278 [in Ukrainian].
10. Bibik, N. (2013). Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v shkilnii osviti. *Hirska shkola ukrainskykh Karpat*, (8-9), 26–30 [in Ukrainian].
11. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 988-r (2018) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text> [in Ukrainian].
12. Bekh, I. (2009). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti. *Pedahohika vyshchoi shkoly: Metodolohiia, teoriia, tekhnolohiia*, 21–24. [in Ukrainian].
13. Torop, K. (2022). Teoretychni i metodychni zasady formuvannia kliuchovykh kompetentnosti v uchniv z porushenniamy intelektualnogo rozvytku[Doktoska dysertatsiia, ISPP imeni M. Yarmachenka NAPN Ukrainy]. https://ispukr.org.ua/articles/22/дисертація_Тороп.pdf [in Ukrainian].
14. Chebotarova, O. (2019). Osoblyvosti realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v osviti ditei z intelektualnymy porushenniamy. ISPP imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

УДК 159.9.018:167.23

Сергій Сорокін,

аспірант Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
mail.sergua@gmail.com

Serhii Sorokin,

PhD student at the Mykola Yarmachenko
Institute of special education and psychology
National Academy of Educational Sciences

м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9, 04060
Kyiv, 9 Maksym Berlinsky Street, 04060

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ З УРАХУВАННЯМ АСИНХРОННОСТІ РОЗВИТКУ

PSYCHO-SOCIAL FEATURES OF WORK WITH GIFTED YOUTH TAKING INTO ACCOUNT THE ASYNHRONY OF DEVELOPMENT

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз соціально-психологічних особливостей роботи з обдарованою молоддю з урахуванням асинхронності розвитку.

Асинхронність розвитку спричиняє виражену дисгармонію формування окремих психічних процесів та особистості загалом, унаслідок чого зазнають змін процеси контролю і саморегуляції. Відзначено, що обдарованість може органічно вписуватися в життєдіяльність молодшої людини, а може породити безліч складних соціально-психологічних протиріч, останній варіант більш поширений. Прояви – симптоматика даного ходу розвитку вельми різноманітна. Головна її особливість полягає в тому, що в своїй поведінці, навчанні, внутрішньому психологічному стані обдарована молода людина наближається до дезадаптованого стану. Підкреслено, що обдаровані важко сприймаються оточуючими, і нормальний для них процес розвитку розглядається як аномальна непристосованість до життя в суспільстві. Визначено, що з психологічної точки зору обдарованість – складний об'єкт, в якому нерозривно поєднані пізнавальна, емоційна, вольова, мотиваційна, психофізіологічна та інші сфери особистості людини. Саме складність феномену обдарованості зумовлює специфіку взаємин з її

носіями. У цьому процесі постійно виникають педагогічні та психологічні труднощі, пов'язані з різноманітністю видів обдарованості, безліччю суперечливих теоретичних підходів і методів її визначення, варіативністю сучасної освіти, а також замалою кількістю фахівців, професійно та особистісно підготовлених до роботи з різними категоріями обдарованих в освітніх установах. Окреслено, що природні задатки особистості до виконання певного виду діяльності постають як потенційні можливості особистості, що набувають свого розвитку і реалізуються за певних умов. Обдарованість розглядається як вищий рівень розвитку здібностей, який супроводжується високими досягненнями у певній сфері діяльності. Таким чином, здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого на основі розвитку здібностей і підпорядковуються законам розвитку здібностей, тобто мають здатність до постійного розвитку і вдосконалення.

У статті підкреслено, що дослідники проблеми обдарованості частіше звертали увагу на дітей молодшого віку, справедливо вважаючи, що здібності й обдарування необхідно виявляти і розвивати якнайраніше. Тому в науковій термінології досить докладно проаналізовано поняття «обдарована дитина», «дитина з ознаками обдарованості», тоді як термін «обдарована молодь» не набув широкого застосування. Лише в останні роки все частіше почали з'являтися спеціальні дослідження, предметом яких визначено саме особливості розвитку обдарованості молоді. На нашу думку, період старшого юнацького віку має свої специфічні особливості у проявах обдарованості, які мають урахуватися викладачами ЗВО під час організації процесу навчання.

Ключові слова: спеціальна психологія, особистість, обдарована молодь, проблема обдарованості, асинхронність розвитку.

Abstract. In the article, a theoretical analysis of the socio-psychological features of working with gifted youth is conducted. The asynchrony of development causes a pronounced disharmony in the formation of individual

mental processes and the personality as a whole, as a result of which the processes of control and self-regulation undergo changes.

It is noted that giftedness can organically integrate into the life of a young person or give rise to numerous complex socio-psychological contradictions, with the latter being more common. The manifestations – symptoms of this developmental trajectory are highly diverse. Its main characteristic lies in the fact that in their behavior, learning, internal psychological state, gifted young individuals tend to approach a state of maladjustment. It is emphasized that the gifted are often misunderstood by those around them, and their normal developmental process is seen as abnormal maladaptation to life in society. It is determined that from a psychological point of view, giftedness is a complex object in which cognitive, emotional, volitional, motivational, psychophysiological, and other spheres of a person's personality are inseparably combined. The complexity of the phenomenon of giftedness determines the specificity of relations with its carriers. In this process, there are constant pedagogical and psychological difficulties associated with the diversity of types of giftedness, the multitude of conflicting theoretical approaches and methods of its determination, the variability of modern education, and the insufficient number of professionals, professionally and personally prepared to work with different categories of gifted individuals in educational institutions. It is outlined that the natural inclinations of a person to perform a certain type of activity emerge as the potential possibilities of the individual, which develop and materialize under certain conditions. Giftedness is considered as the highest level of development of abilities, accompanied by high achievements in a certain sphere of activity. Thus, abilities and giftedness are phenomena of the same order in the sense that they transition from a lower level to a higher one based on the development of abilities and are subject to the laws of the development of abilities, i.e., they have the ability for constant development and improvement.

The article emphasizes that researchers of the giftedness problem more often focused on younger children, rightly considering that abilities and talents need to

be identified and developed as early as possible. Therefore, in scientific terminology, the concepts of a 'gifted child' and a 'child with signs of giftedness' have been analyzed in detail, while the term 'gifted youth' has not gained widespread use. Only in recent years have specialized studies begun to emerge, focusing on the peculiarities of the development of giftedness in youth. In our opinion, the period of late adolescence has its specific features in the manifestations of giftedness, which should be taken into account by university instructors when organizing the learning process.

Key words: special psychology, personality, gifted youth, giftedness issue.

Актуальність дослідження. Згідно із соціологічними даними, обдарована молодь від загальної популяції становлять лише 20–30%. До «благополучних» з них відносять лише 5%, решта знаходяться в стані великого ризику соціальної ізоляції і відкидання з боку своїх ровесників.

Особистісні труднощі обдарованої молоді ще більше ускладнюються у випадках формування у них неадекватно заниженої самооцінки і своїх можливостей, низького рівня домагань, критичності до себе, нездатність реалізувати свої потенційні можливості. З огляду на все перераховане, виділимо найбільш часті особливості дезадаптації обдарованих:

- труднощі в знаходженні близьких по духу друзів; проблеми участі в іграх і розвагах;
- проблеми конформності, тобто намагання підлаштуватися під інших, здаватися такими, як усі, відмова від своєї індивідуальності;
- дуже ранній інтерес до проблем світобудови і долі;

– дисинхромія розвитку як причина втрати мотивації до навчання. Досить часто в освітній практиці можна зустріти і протилежну соціально- психологічну реакцію обдарованої молоді на ситуацію придушення природних проявів і потреб: погляд в себе, у світ своїх фантазій і мрій, апатичність, млявість, незацікавленість в контактах. Депресивна поведінка може приймати і демонстративні риси. Одну з причин таких соціально-психологічних проявів становить тривала депривація (придушення, незадоволення) з боку найближчого соціального оточення, її важливих психологічних потреб. Інша причина соціально-психологічних проблем – це несформованість у дитячому віці засобів спілкування.

Асинхронність розвитку спричиняє виражену дисгармонію формування окремих психічних процесів та особистості загалом, унаслідок чого зазнають змін процеси контролю і саморегуляції.

З огляду на все перераховане, виділимо найбільш часті особливості дезадаптації обдарованих – це: труднощі в знаходженні близьких по духу друзів; проблеми участі в іграх і розвагах; проблеми конформності, тобто намагання підлаштуватися під інших, здаватися такими, як усі, відмова від своєї індивідуальності; дуже ранній інтерес до проблем світобудови і долі; дисинхромія розвитку як причина втрати мотивації до навчання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій засвідчує, що дослідженню проблеми обдарованості приділяється належна увага. Зокрема таким її аспектам, як проблема індивідуальних

відмінностей, визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (у західній науці – Дж. Гілфорд, В. Сієрвальд, К. Перлет, Б.Ф. Скіннер, К. Тейлор, П. Торранс, К. Хеллер; у вітчизняній – Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, Б. Шадріков та ін.); психологічні концепції інтелекту і творчості (Г. Айзенк, Дж. Гілфорд, Р. Стернберг, К. Хеллер, М. Смульсон та ін.); розвиток інтелектуального і творчого потенціалу особистості (В. Дружинін, Н. Кічук, О. Кульчицька, С. Максименко, О. Матюшкін, В. Моляко, М. Поташник, С. Сисоєва та ін.); виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, В. Слуцький та ін.); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (А. Брушлінський, В. Давидов, О. Кульчицька, Н. Лейтес, В. Паламарчук та ін.); виявлення і розвиток обдарованості учнів (Ю. Гільбух, В. Крутецький та ін.). Теоретичну основу нашого дослідження становлять наукові положення і висновки теорій та концепцій таких проблем: гуманізації освіти (А. Алексюк, І. Зязюн, С. Гончаренко, В. Краєвський, Ю. Мальований, Н. Ничкало, М. Стельмахович та ін.); психологічної теорії творчої особистості та її розвитку (Г. Балл, І. Бех, Т. Галкіна, В. Моляко, В. Рибалка, В. Семиченко та ін.); психологічних концепцій здібностей, психолого-педагогічній теорії особистості та її розвитку у процесі діяльності (Г. Костюк, С. Максименко, Н. Тализіна та ін.); особистісного та професійно-педагогічного розвитку (Г. Балл, В. Бондар, О. Дубасенюк, В. Моляко, О. Пехота, І. Підласий, В. Семиченко, Л. Хомич та ін.); психологічних основ

та структури обдарованості (Дж. Гилфорд, К. Перлет, Б. Скіннер, К. Тейлор, К. Хеллер, Г. Холл, Р. Уайт, Л. Венгер, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, Т. Сущенко, Г. Чистякова, М. Щербо та ін.); виділення сфер та видів обдарованості (Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, О. Дем'янчук, В. Слуцький, В. Степанов та ін.); питань виявлення і розвитку обдарованості молоді (І. Аверина, Г. Айзенк, Ю. Бабанський, В. Горський, В. Крутецький, О. Кульчицька, Н. Садовська, Б. Теплов, Є. Щєбланова та ін.) (Бех, 1998).

Дослідженнями проблем родини, в якій проживає дитина з ООП, займалися багато вітчизняних й закордонних вчених, зокрема Л. Балакірська, Н. Бастун, С. Васьківська, Л. Сиволоцька, Г. Радчук (Антонова, 2005, 2008).

Варто зазначити, що дослідженню професійно важливих якостей майбутніх економістів присвячені роботи Л. Карамушки, А. Карпова, Л. Карташова, А. Ковальова, А. Менегетті, А. Омарова, Г. Файоль, Ф. Фідлера, Д. Френсиса, Ю. Швалба, М. Шоу, А. Хараша та ін (Бобир, 2005).

Незважаючи на ці дослідження, проблематиці визначення психологічних особливостей студентів з особливими освітніми потребами економічного профілю присвячено недостатню увагу. Вища школа потребує особливої психологічної допомоги з опрацювання перспективних напрямів формування та розвитку спеціальної обдарованості саме на етапі професійного навчання.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз соціально-психологічних особливостей роботи з обдарованою молоддю.

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано аналіз, порівняння та систематизацію сучасних науково-методичних, вітчизняних та зарубіжних літературних джерел з психології.

Результати дослідження. Обдарована молода людина має високий рівень розвитку здібностей, що дає їй змогу досягти особливих успіхів у певних галузях і сферах діяльності. Згідно із соціологічними даними, обдаровані діти від загальної популяції становлять лише 20–30%. До «благополучних» з них відносять лише 5%, решта знаходяться в стані великого ризику соціальної ізоляції і відкидання з боку своїх ровесників. Обдарованість може органічно вписуватися в життєдіяльність дитини, а може породити безліч складних соціально-психологічних протиріч. На жаль, останній варіант більш поширений. Прояви – симптоматика даного ходу розвитку вельми різноманітна. Головна її особливість полягає в тому, що в своїй поведінці, навчанні, внутрішньому психологічному стані, молода людина наближається до дезадаптованого стану (Москаленко, 2008). Обдаровані важко сприймаються оточуючими і нормальний для них процес розвитку розглядається як аномальна непристосованість до життя в суспільстві. Обдарованість, як вид девіації, – це поведінка, що відхиляється на базі гіперздатностей, гіперхисту. Одне з перших місць серед негативних чинників при цьому відводять впливу макросередовища. Випадки, коли обдарована дитина потрапляє в категорію «важкі діти», пов’язані, передусім, з неправильним ставленням однокласників, вчителів та батьків. Нормальному

розвитку та адаптації обдарованих дітей в суспільстві заважають також соціально-психологічні та особистісні труднощі. Соціально-психологічні проблеми обдарованих проявляються дуже часто в добре відомих формах дезадаптивної поведінки, таких як, наприклад, асоціальність і агресивність (Лук'янчук, 2015). Протест молоді проти ситуації, відносини однолітків і дорослих, незадоволеність відносинами, тривале пригнічення важливих потреб – в активності, демонстрації своїх можливостей, лідируванні і ін. – можуть набувати в поведінці форми демонстративної асоціальності, захисної агресії. Така молода людина поводиться зухвало, бурхливо і недобррозичливо реагує на дії й оцінки оточуючих, дозволяє собі ненормативні, навіть виражено асоціальні вчинки: псує речі, нецензурно лається, б'ється і т.д. Досить часто в освітній практиці можна зустріти і протилежну соціально-психологічну реакцію обдарованої молоді на ситуацію придушення природних проявів і потреб: погляд в себе та у світ своїх фантазій і мрій, апатичність, млявість, незацікавленість в контактах. Депресивна поведінка може приймати і демонстративні риси. Одну з серйозних причин таких соціально- психологічних проявів становить тривала депривація (придушення, незадоволення) з боку найближчого соціального оточення, її важливих психологічних потреб. Інша причина соціально-психологічних проблем – це несформованість у дитячому віці засобів спілкування. Обдаровані частіше за інших стикаються з нею. Витоки її часто лежать в дошкільному минулому дітей, того особливого делікатного доквілля, яку

створили для них люблячі батьки. Нарешті, про деякі особистісні проблеми, що виникають в обдарованих дітей і молоді. Обдарованість – це слово не з дитячої свідомості. Талановита дитина усвідомлює скоріше не свою обдарованість, а свою відмінність від інших. Характер особистісних проблем такої людини багато в чому визначається особливостями формування у неї самооцінки. Особистісні труднощі обдарованих дітей і молоді ще більше ускладнюються у випадках формування у них неадекватно заниженої самооцінки і своїх можливостей, низького рівня домагань, критичності до себе, нездатність реалізувати свої потенційні можливості. З огляду на все перераховане, виділимо найбільш часті особливості дезадаптації обдарованих – це: труднощі в знаходженні близьких по духу друзів; проблеми участі в іграх і розвагах; проблеми конформності, тобто намагання підлаштування під інших, здаватися такими, як усі, відмова від своєї індивідуальності; дуже ранній інтерес до проблем світобудови і долі; дисинхромія розвитку як причина втрати мотивації до навчання. Обдарованість трактують по-різному, як: сукупність здібностей, внутрішніх задатків і передумов, тобто як дар (В. Крутецький, Н. Лейтес, Б. Теплов, В. Шадріков); розумовий потенціал або інтелект, цілісну характеристику пізнавальних можливостей і здібностей до навчання (А. Біне, В. Штерн, Г. Айзенк, П. Векслер, Дж. Гілфорд); явище, що розвивається протягом життя завдяки зовнішнім факторам: навчання, виховання і довкілля (Е. Григоренко, Ф. Монкс, Р. Стренберг); поєднання двох позицій, які представляють

обдарованість; сукупність біологічно і соціально успадкованих вроджених властивостей дитини, які дають можливість без спеціального розвитку і тренування досягати високих результатів, в порівнянні з іншими дітьми цієї ж соціальної групи (А. Буров, В. Дружинін) (Терепищій, Антонова, Науменко, 2008).

У світовій педагогіці і психології популярною є концепція, розроблена американським психологом Дж. Рензуллі, згідно з якою обдарованість – це комплекс з трьох характеристик: інтелектуальних здібностей, що перевищують середній рівень; креативності; наполегливості (або мотивації, орієнтованої на завдання). У цій моделі дослідник враховує знання на основі досвіду (ерудиції) і сприятливе навколишнє середовище (довкілля), пропонуючи замінити термін «обдарованість» терміном «потенціал». Німецькі вчені Ф. Монкс, І. Іпербург розширили модель фактором довкілля. В їхній багатфакторній моделі обдарованості присутні так само сім'я, навчальний заклад і однолітки. Автори припускають, що в тому випадку, якщо шість чинників справляють позитивний 25 вплив, то можливий розвиток обдарованості і її прояв у формі високих досягнень. Ми вважаємо, що обдарованість – це комплексне індивідуально-психологічне явище соціального контексту, що містить елементи спадковості, певну сукупність задатків і різних видів здібностей, властивостей темпераменту, що виявляються через інтеріоризацію під впливом зовнішніх факторів (навчання, виховання, супроводу) в творчому підході до вирішення більшості задач, особливим видом мотивації, активною життєвою

позицією, що розвиваються і проявляються протягом усього життя. Один і той самий вид обдарованості може мати неповторний, унікальний прояв в особистості, оскільки певні компоненти обдарованості у різних особистостей можуть бути виражені в різному ступені (Coleman, 2013). Також нам близька думка С. Рубінштейна, згідно з якою специфічний профіль обдарованості кожної людини є виразом індивідуального шляху розвитку. Отже, обдарованість однієї людини відрізняється від обдарованості іншої так само, як розрізняються їхні життя і, як можна припустити, їхня комунікація. Досягнення людини в сфері взаємин з іншими людьми частіше відображаються в понятті «комунікативна компетентність», або «компетентність в спілкуванні». Відомо, що в ході обміну думками, знаннями, почуттями, емоціями, схемами поведінки кожен із співрозмовників не втрачає, а навпаки – збагачується ідеями іншого. Як відзначають деякі автори, процес взаємодії не завжди проходить вдало і, в основному, через невміння людей спілкуватися між собою (Г. Данченко, М. Заброцький, Ю. Ємельянов, С. Максименко, Г. Никифоров, Л. Петровська, С. Петрушин, Е. Сидоренко та ін.). Це невміння зумовлене недостатньою комунікативною компетентністю, яка природним шляхом поліпшується повільно, а в звичайних умовах життя у більшості людей не досягає високого рівня розвитку. Втім, проводячи певні цілеспрямовані дії, на думку Є. Бондарчук, А. Брюховецької, Д. Годлевської, М. Заброцького, В. Киричука, С. Максименка, Г. Никифорова, можна сформувати, а потім і

підвищити рівень комунікативної компетентності й ефективність спілкування обдарованої особистості (Yeremenko, 2018). Ці погляди є основою для сучасних технологій соціального та психолого-педагогічного супроводу нестандартних учнів і студентів. Сьогодні існує величезна кількість різноманітних технологій щодо роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів та студентами ЗВО. Створена Г. Селевком «Енциклопедія освітніх технологій» описує приблизно 500 технологій навчання, виховних та соціально-виховних. Також окремим розділом представлені педагогічні технології, із застосуванням сучасних інформаційних засобів. На думку автора, освітня технологія – це сукупність трьох основних взаємопов'язаних компонентів: наукового, формально-описового і процесуально-дієвого. Для роботи з обдарованими учнями також використовуються різні перевірені соціальні і педагогічні прийоми й технології. В американських школах широко застосовуються чотири умовно названі концептуальні моделі: «Вільний клас», «Структура інтелекту» Дж. Гілфорда, «Три види збагачення навчальної програми» Дж. Рензулі й «Таксономія цілей навчання» Б. Блума. Ці моделі широко застосовані в зв'язку з тим, що надають принципи і підстави індивідуалізувати програми процесу викладання для обдарованих і талановитих дітей та молоді. Використовуючи певні нормативи розвитку дитини і завдяки параметрам концептуальних моделей викладачі та вчителі змогли так побудувати програми, що стали уважніше ставитися до обдарованої дитини чи молодої людини, більш

реалістично підходити до оцінки свого загального розвитку (McClain, Pfeiffer, 2015). У сучасних навчальних закладах стали часто використовувати технологію компетентнісно зорієнтованого навчання. Метод проєктів або проєктна діяльність дають змогу вчителю мотивувати обдарованих на поглиблення власних знань, з'ясування своїх ресурсів, співпрацюючи з однокласниками чи одногрупниками. Ця форма навчання дає можливість обдарованим учням чи студентам, навчаючись разом з однолітками, проаналізувавши матеріал, знаходити для практичних завдань рішення, здійснюючи дані дослідження і, підготувавши доповідь, публічно захистити свій проєкт. Використовуючи метод проєктів на уроках і в позаурочній діяльності, учитель (викладач) активізує пізнавальний інтерес і розвиває творчі здібності своїх наступників. Процеси глобалізації торкнулися також навчальних закладів. Стала активно розвиватися комп'ютерна технологія: використання можливостей комп'ютера під час проведення уроків, ресурсів Інтернету, робота з електронними підручниками, перегляд віртуальних дослідів, подорожей, лабораторних робіт, інтерактивних курсів. Відзначаючи, що обдаровані діти потребують спеціальної психологічної підготовки та підвищення «психологічного імунітету» в складних ситуаціях, психолог В. Юркевич, запропонувала особливий принцип роботи з обдарованими. Авторка «Методу розвиваючого дискомфорту» запропонувала створювати основні шляхи психологічної перебудови (O'Boyle, Benbow, Alexander, 2015). Особлива роль негативних емоцій

зосереджена на особистісному і пізнавальному розвитку. За допомогою дискомфортних ситуацій необхідно формувати в обдарованих сценарій переможця, який містить, з одного боку, впевненість у перемозі, а з іншого – психологічну готовність до невдачі. Така готовність передбачає два моменти:

- спеціальну когнітивну підготовку до невдачі;
- безпосередньо-практичне тренування активної, стеничної реакції на невдачу. Активність в момент когнітивного, соціального і будь-якого за своєю модальності дискомфорту (Brody, 2013).

У всіх випадках необхідно формувати прагнення до активності в дискомфортних ситуаціях як умову гідного виходу з неї, а не тільки як шлях до успіху або спосіб досягнення результату. Момент успішності виходу з дискомфортної ситуації (формування сценарію переможця). Однак є підстави вважати, що в ряді випадків не менш вагомим виявляється рівень внутрішньої відрефлексованості ситуації, тому що важливі післядії ситуації дискомфорту.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Сьогодні гостро стоїть питання допомоги і підтримки обдарованої молоді, і на одному з перших місць знаходиться її спілкування з однолітками і педагогами. Багато дослідників і практиків (Ю. Бабаєва, Ю. Гільбух, Н. Лейтес, Дж. Рензулі й ін.) стверджують, що з цими категоріями людей незручно спілкуватися: вони закриті, «замикаються в собі», часто різкі в своїх висловлюваннях і бувають асоціальні. Значення впливу соціуму, навчання і виховання на обдаровану особистість з

кожним роком стає все більш актуальним. І хоча зараз не існує єдиної думки щодо визначення поняття «обдарованості», це не заважає виникненню нових концепцій, теорій розвитку, підтримки і супроводу обдарованої дитини, молодшої людини. Запобігаючи негативним наслідкам феномена «обдарованість», дезадаптації обдарованої молодді в суспільстві доцільно користуватися рядом послідовних соціально-освітніх дій, сформованих в систему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех, І.Д. (1998). *Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник*. Київ : ІЗМН.
2. Антонова, О.Є. (2005). *Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу*. Житомир: Житомир. державний університет.
3. Антонова, О.Є. (2008). Особливості навчання обдарованих студентів у ВНЗ (аналіз досвіду педагогічних університетів України). *Нові технології навчання: Збірник наукових праць. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму в умовах глобалізації*. Спеціальний випуск № 55. Частина 1. С. 193-199.
4. Бобир, О.В. (2005). *Особистісні характеристики юнацтва з різними формами обдарованості*. (Автореферат дисертації кандидата психологічних наук). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків.
5. Москаленко, В.В. (2008). *Соціальна психологія*. Київ : Центр навчальної літератури.
6. Лук'янчук, Н.В. (2015). *Фасилітативний супровід розвитку комунікативної обдарованості в юнацькому віці*. (Дисертація кандидата психологічних наук) Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ.
7. Терепищій, С.О., Антонова, О.Є., Науменко, Р.А. (2008). *Обдарована молодь України: оцінка сучасного стану та поширення*

перспективного досвіду роботи з обдарованою молоддю в регіонах України.

Київ : Союз обдарованої молоді.

8. Coleman, M.R. (2013). The Identification of Students Who Are Gifted. *ERIC EC Digest*. E644, 24–49.

9. Yeremenko, Y.V. (2018). Theoretical approaches to the phenomenon of giftedness: historical and sociological analysis. *Virtus: Scientific Journal*. June No. 25, 177–180.

10. McClain, M.-C., Pfeiffer, S. (2015). Identification of Gifted Students in the United States Today: A Look at State Definitions, Policies, and Practices. *Journal of Applied School Psychology*. Vol. 28, 59–88.

11. O'Boyle, M., Benbow, C.P., Alexander, J.E. (2015). Hemispheric Laterality and Associated Brain Activity in the Intellectually Gifted. *Developmental Neuropsychology*. 11, 415–443.

12. Brody, S. (2013). Teaching the skills that children need to succeed. *Camping Magazine*. September, 89–101.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (1998). *Osobystisno zoriientovane vykhovannia : nauk.-metod. posib.* [Personally oriented education: a scientific and methodological manual]. Kyiv : IZMN. [in Ukrainian].

2. Antonova, O.Ie. (2005). *Obdarovanist: dosvid istorychnoho ta porivnialnoho analizu.* [Giftedness: experience in historical and comparative analysis]. Zhytomyr: Zhytomyr. derzhavnyi universytet. [in Ukrainian].

3. Antonova, O.Ie. (2008). *Osoblyvosti navchannia obdarovanykh studentiv u VNZ (analiz dosvidu pedahohichnykh universytetiv Ukrainy).* [Peculiarities of teaching gifted students at universities (analysis of the experience of pedagogical universities of Ukraine)]. *Novi tekhnolohii navchannia: Zbirnyk naukovykh prats. Shliakhy rozvytku dukhovnosti ta profesionalizmu v umovakh hlobalizatsii. Spetsialnyi vypusk № 55. Chastyna 1. S. 193-199.* [in Ukrainian].

4. Bobyr, O.V. (2005). Osobystisni kharakterystyky yunatstva z riznymy formamy obdarovanosti. [Personal characteristics of youth with different forms of giftedness]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata psykholohichnykh nauk). Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. Kharkiv. [in Ukrainian].
5. Moskalenko, V.V. (2008). Sotsialna psykholohiia. [Social Psychology]. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
6. Lukianchuk, N.V. (2015). Fasylytatyvnyi suprovid rozvytku komunikatyvnoi obdarovanosti v yunatskomu vitsi. [Facilitative support for the development of communicative giftedness in youth]. (Dysertatsiia kandydata psykholohichnykh nauk) Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Terepyschyi, S.O., Antonova, O.Ie., Naumenko, R.A. (2008). Obdarovana molod Ukrainy: otsinka suchasnoho stanu ta poshyrennia perspektyvnoho dosvidu roboty z obdarovanoi moloddu v rehionakh Ukrainy. [Gifted youth of Ukraine: assessment of the current state and dissemination of promising experience of working with gifted youth in the regions of Ukraine]. Kyiv : Soiuz obdarovanoi molodi. [in Ukrainian].
8. Coleman, M.R. (2013). The Identification of Students Who Are Gifted. *ERIC EC Digest*. E644, 24–49. [in English].
9. Yeremenko, Y.V. (2018). Theoretical approaches to the phenomenon of giftedness: historical and sociological analysis. *Virtus: Scientific Journal*. June No. 25, 177–180 (in English).
10. McClain, M.-C., Pfeiffer, S. (2015). Identification of Gifted Students in the United States Today: A Look at State Definitions, Policies, and Practices. *Journal of Applied School Psychology*. Vol. 28, 59–88. [in English].
11. O’Boyle, M., Benbow, C.P., Alexander, J.E. (2015). Hemispheric Laterality and Associated Brain Activity in the Intellectually Gifted. *Developmental Neuropsychology*. 11, 415–443. [in English].

12. Brody, S. (2013). Teaching the skills that children need to succeed. *Camping Magazine*. September, 89–101. [in English].

УДК 376:616.896-053.5].015:81'233:005.642.5

Тетяна Хомик,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Факультету психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

t.khomyk@kubg.edu.ua

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4566-0681>

Researcher ID <https://www.researchgate.net/profile/Tetiana-Khomyk>

Tetiana Khomyk,

PhD in Pedagogy,

Senior Lecturer of the department of special and inclusive education of the Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Ганна Супрун,

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Факультету психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

h.suprun@kubg.edu.ua

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3282-7603>

Researcher ID <https://www.researchgate.net/profile/Hanna-Suprun>

Hanna Suprun,

PhD in Psychology,

Senior Lecturer of the department of special and inclusive education of the Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,

Ганна Сабат,

здобувач другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 016

«Спеціальна освіта» Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

hvsabat.fpsrso22@kubg.edu.ua

Hanna Sabat,